

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо використання лицевих, артикуляційних,
дихальних вправ та розвитку дрібної моторики
у дошкільників з вадами слуху

Затверджено редакційно-видавничою
радою Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди,
Протокол № 6 від 28.05.2009 року

УДК:376.1-056.263-053.4

ББК 74.32р30

М54

Укладачі:

К. І. Васильєва, Н. О. Козачек

Рецензенти:

- Білоусова Л.В., кандидат медичних наук, доцент кафедри анатомії і фізіології людини ХНПУ ім. Г.С. Сковороди

- Кукуруза Г.В., кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту здоров'я дітей і підлітків (УНДІЗДІ)

- Танько Т.П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної освіти ХНПУ ім. Г.С. Сковороди.

Затверджено

Редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Протокол № 6 від 28.05.2009 року.

Методичні рекомендації щодо використання лицевих, артикуляційних, дихальних вправ та розвитку дрібної моторики у дошкільників з вадами слуху / Уклад. : К. І. Васильєва, Н. О. Козачек. – Харків : ХНПУ, 2009. – 32 с.

«Методичні рекомендації щодо використання лицевих, артикуляційних, дихальних вправ та розвитку дрібної моторики у дошкільників з вадами слуху» призначені для проведення практичних занять зі студентами за спеціалізацією «сурдопедагогіка». Методичні рекомендації можуть використовуватися сурдопедагогами спеціальних дошкільних закладів; вчителями початкових класів шкіл для дітей з вадами слуху; батьками, які мають дітей з порушеним слухом, працівниками сурдологічних центрів

ВІД АВТОРІВ

У наш час всі розуміють доцільність раннього розвитку дитини з особливими потребами. Діти з вадами слуху не є винятком. Внаслідок порушеного слуху у таких дітей збіднене емоційне сприйняття оточуючого світу, недорозвинені артикуляційний та дихальний апарати, гальмується формування мови та пізнавальні процеси. Щоб подолати ці негативні явища в розвитку дитини з вадами слуху, існують різноманітні методики, прийоми, засоби, вправи. Треба пам'ятати, що життя маленької дитини – це гра. Тому під час занять з дитиною дошкільного віку, яка погано чує, вихователям або батькам треба використовувати такі вправи, які були б корисними, цікавими та сприяли її всебічному розвитку.

У цьому посібнику надаються лицеві, артикуляційні, дихальні та пальчикові вправи, які рекомендується використовувати вихователям у дитячих садках та батькам для розвитку дітей з вадами слуху і не тільки.

РОЗВИТОК ЛИЦЕВОЇ МОТОРИКИ

Наслідком важкого порушення слуху є те, що у дітей не формується вимова, тобто артикуляційний апарат не працює, що веде до втрати його еластичності. Тому розвиток лицеві моторики й артикуляційного апарату відіграє величезну роль у загальному розвитку і формуванні мови у дітей з вадами слуху.

Розвиток м'язів може будуватися на використанні природних м'язових рухів. Спочатку пропонуємо тренувати рухи окремих лицевих м'язів, які відображають людські почуття, такі як радість, засмучення, образу та інше.

1. «Плаксі». Жмурити очі, імітуючи плач. (мал.1)
 2. «Надуємо кульки». (мал.2)
- Надування шік без олову і з натисненням.

- Надування щік по черзі, перекочуючи повітря з однієї щіки в іншу.
- 3. «Я здивований». Піднімання й опускання брів, імітуючи подив. (мал.3)
- 4. «Я згадую». Нахмурити чоло, зсуваючи брови до перенісся. (мал.4)
- 5. «Я лякаю». Вискалювати зуби. (мал.5)
- 6. «Я радію». Щиро посміхнутися. (мал.6)

МАЛЮНКИ ДО ЛИЦЕВИХ ВПРАВ

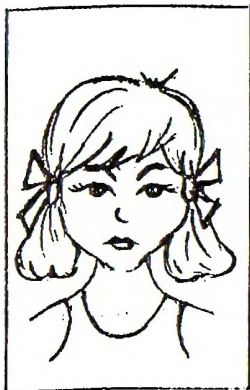
мал. 1

мал. 2

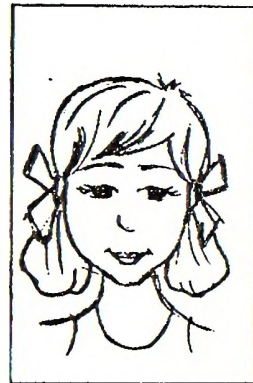
мал. 3

мал. 4

мал. 5

мал. 6

Для формування уявлень про людські почуття можна використовувати наочний матеріал: картинки з зображенням людей, обличчя яких відображають різні почуття; фотографії; картки з умовним графічним зображенням емоцій у тварин. (Додаток № 1).

КОМПЛЕКС ВПРАВ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ГІМНАСТИКИ

У постановці й автоматизації правильної вимови звуків особливе значення надається чіткості, точності та координації компонентів артикуляційного апарату: губ, зубів, язика, нижньої щелепи, м'якого піднебіння.

Для вироблення повноцінних рухів губ, язика, щелепи корисна артикуляційна гімнастика. Вправи повинні бути зрозумілі дитині, доступні. Перед початком занять з дитиною педагог повинен самостійно опанувати даними вправами перед дзеркалом.

Проводити артикуляційну гімнастику з дитиною необхідно щодня по декілька хвилин. Радимо педагогу під час проведення індивідуальних занять використовувати ті артикуляційні вправи, які більш підходять для постановки потрібного за планом звуку. Виконуються артикуляційні вправи як сидячи, так і стоячи. Темп виконання і кількість вправ поступово збільшується. Артикуляційні вправи можна виконувати під рахунок, з ударами у долоні, під музику. Вправи виконуються від 5 до 10 разів.

I. Вправи для нижньої щелепи:

1. Широко розкрити рот і потримати відкритим декілька секунд.
2. Жувальні рухи із зімкнутими губами.
3. Легке стукання зубами – губи розімкнуті.
4. «Парканчик» – верхня щелепа стоїть на нижній (зуби зімкнені), губи у посмішці.

II. Вправи для губ:

1. «Посмішка» – розтягування розімкнутих губ (зуби стиснуті) (мал.1).
2. «Трубочка» («Хоботок») – витягування губ уперед (мал.2).
3. Чергування «Посмішки» і «Трубочки».
4. Втягування губ усередину рота з щільним притисканням їх до зубів.
5. Витягування нижньої губи під верхню.

III. Вправи для язика:

Рот широко розкритий, нижня щелепа нерухома:

1. «Бовтушка» – рухи язиком уперед-назад.
2. «Г'юдинничок» – праворуч-ліворуч (мал.3).
3. «Гойдалка» – ввверх-вниз (мал.4 а, б).
4. Колові рухи язиком.
5. «Коні» – цокання (кляцання) язиком.
6. «Лопатка» – широкий, м'який язик лежить на нижній губі (мал.5).
7. «Голочка» – вузький, напружений язик висунутий вперед (мал.6).
8. «Жолобок» – висунути широкий язик, бокові краї загнути доверху, втягнути у себе щоки і повітря.
9. «Грибок» – широкий плоский язик присмоктується до твердого піднебіння, бокові краї язика притиснуті до корінних зубів (мал.7).
10. «Чашечка» – широкий язик у формі чашечки піднятий догори, краї притиснуті до верхньої губи (мал.8).
11. «Кішечка гнівається» – прогинання доверху і просування вперед спинки язика, кінчик язика при цьому притискується до нижніх зубів.
12. «Покарасмо неслухняний язик» –
 - а) покусування кінчика широкого язика («Лопатка»), губи при цьому у посмішці;
 - б) поплескування широкого розслабленого язика («Лопатка») розслабленими губами.

МАЛЮНКИ ДО АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ГІМНАСТИКИ

мал. 1.

мал. 2

мал. 3

мал. 4 (а)

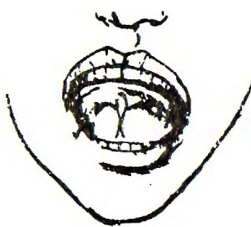
мал. 4 (б)

мал. 5

мал. 6

мал. 7

мал. 8

ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОГО ДИХАННЯ

Проблема розвитку правильного дихання завжди залишається актуальною для навчання дітей із вадами слуху. Через відсутність мовлення спостерігається значне відставання мовного дихання. Дуже важливим і нелегким розділом у роботі з дітьми із вадами слуху є постановка правильного діафрагмального дихання, яке є основою у роботі над голосом, звуками мови, злиттю вимовою складів у словах та слів у реченнях або у синтагмах.

Для нормального мовлення необхідний довгий, економний видих. Ця умова для багатьох дітей дошкільного та молодшого шкільного віку пов'язана з деякими труднощами через те, що вони ще не можуть керувати роботою дихальних м'язів.

Діафрагмальний тип дихання (нижнє – реберний) прийнято вважати найглибшим, найсильнішим, легені можуть ввібрати у себе більш повітря і, при мінімальній витраті зусиль, досягти максимальної користі. Вправи на розвиток діафрагмального дихання формують навички фонаційного дихання. Поступово беззвучні дихальні вправи переходять в фонаційні, тобто на видиху діти зчаться вимовляти ті чи інші звуки.

За мірою закріплення навичок фонаційного дихання формується і вірне мовне дихання, яке в свою чергу забезпечує нормальне голосоутворення. З вимовою на довгому видиху голосних або приголосних звуків починається робота над силою та висотою голосу.

Робота з формування правильного дихання проводиться за наступними напрямками:

- формування правильного нижньореберного дихання за наслідуванням;
- диференціація ротового і носового вдиху і видиху (тренування ритму мовного дихання);
- розвиток таких якостей дихання, як сила, тривалість, поступовість і цілеспрямованість.

Починаючи роботу з формування правильного дихання, необхідно звернути увагу на положення корпусу дитини. Правильне дихання можливе тільки при гарній поставі, яка, у свою чергу, залежить від тону м'язів спини.

Перші дихальні вправи можуть виконуватися лежачи, тому що в цьому положенні легше дихати правильно і відчувати паузу. Потім дихальні вправи проводяться сидячи та стоячи. Якщо дитина лежить, то під час вдиху черевна стінка повинна підніматися догори, а якщо сидить або стоїть, – висуватися вперед.

Кожна дихально-голосова вправа повинна проводитися 5 -- 10 разів.

Спочатку проводяться прості вправи на вироблення правильного дихання, концентруючи увагу дитини на роботі м'язів дихального апарату.

1. Вдих через ніс. Видихнути через рот. Можна пропонувати дитині зробити видих повільним довгим, або потужним коротким.
2. Вдих через ніс. Видихнути через рот холодним потоком повітря на долоньку, розташовану на відстані 15 – 20 см від рота.
3. Вдих через ніс. Видихнути через рот теплим потоком повітря на долоньку, розташовану на відстані 15 – 20 см від рота.

Щоб ці вправи були цікавими, можна використовувати наочність: аплікації з рухливими частинами. (Додаток № 2).

Надалі дихальні вправи сполучаються з рухами рук, поворотами тулуба, нахилами вправо-вліво, нахилами і поворотами голови.

Потім проводяться вправи з диференціації ротового і носового вдиху і видиху:

4. Вдих і видих через ніс.
5. Вдих через ніс, видих через рот.
6. Вдих через ніс, видих через праву (ліву) ніздрю.
7. Вдих через рот, видих через рот.

8. Вдих і видих через рот.

Як тільки первинні вправи з розвитку і корекції фізіологічного подиху освоєні, варто перейти до роботи над фонаційним диханням.

9. Тривала вимова на одному видиху голосних звуків спочатку тихим, а потім гучним голосом: А _____, У _____, О _____, И _____, Е _____.

10. Вимова на одному видиху сполучень із двох, потім із трьох голосних звуків: А _____ У _____, УА _____, А _____ О, ОА, АИ, ИА, ... АОУ, УОА, АУИ, АИО,

11. Вимова на одному видиху однакових складів: ФА _____, ФА-ФА _____, ФА _____-ФА, ФА-ФА-ФА; ХА _____, ХА-ХА _____; ХА _____-ХА, ХА-ХА-ХА.

12. Вимова на одному видиху складів з різними голосними: ХА-ХО-ХИ, ХО-ХИ-ХА, ХИ-ХА-ХО ФА-ФО-ФУ-ФИ, ФО-ФУ-ФИ-ФА, ФУ-ФИ-ФА-ФО

Пропонуємо декілька вправ для розвитку дихання в єдності з рухами:

13. Вправа для розвитку рухливості та еластичності ребер.

Техніка виконання: 1) притиснути долоні до боків якомога ближче до діафрагмальної області, так щоб великі пальці рук були звернені до спини, а інші пальці до передньої частини грудини, нібито стисніть груди з боків розсунутими пальцями рук; 2) зробити спокійний повний вдих через ніс; 3) затримати повітря на короткий час; 4) одночасно з виконанням видиху повільно стискати і розтискати ребра руками.

14. Вправа для розширення грудної клітини.

Техніка виконання: 1) зробити спокійний повний вдих через ніс; 2) затримати дихання; 3) витягнути обидві руки вперед на рівні плечей, стиснути пальці рук в кулаки (великі пальці всередині долонь) та сильно напружити м'язи рук; 4) відвести одним швидким рухом обидві руки через сторони назад; 5) не зупиняючись, повернути руки через сторони вперед на рівні плечей; 6) повторити рухи руками назад-вперед декілька разів;

7) опустити та розслабити руки; 8) зробити сильний видих через широко відкритий рот з вимовою «ХА».

15. Вправа з підйомом на носки.

Техніка виконання: 1) повільно піднімаючись на носки, одночасно зробити спокійний повний вдих через ніс та підняти обидві руки вперед та догори; 2) зробити невелику затримку дихання; 3) повільно опуститися на п'ятки, роблячи видих та одночасно повертаючи руки через сторони донизу.

16. Дихальна вправа на ходу. (Вправа виконується під час прогулянки на свіжому повітрі).

Техніка виконання: 1) рухатись уперед із високо піднятою головою, плечі розправлені, намагайтесь робити кроки однакової довжини; 2) робити спокійний повний вдих через ніс упродовж 6 кроків; 3) затримати дихання упродовж 3 кроків, а потім видихнути на 6 кроків. 4) повернутися до звичайного дихання, відпочити та зробити вправу знову.

17. Дихання для розвитку голосу.

Техніка виконання: 1) зробити спокійний повний вдих через ніс; 2) затримати дихання на скільки це можливо; 3) з силою видихнути повітря через широко відкритий рот зі звуком «ХА».

Ідеальним часом для занять вважається ранок, одразу після пробудження, до прийняття їжі. У вправах важлива системність. Спочатку розучуються 1 – 3 вправи, що виконуються протягом 10 днів, через 10 днів ми додаємо по 1 вправі. Вправи виконуються під доглядом медичного працівника.

РОЗВИТОК РУХІВ КИСТЕЙ І ПАЛЬЦІВ РУК

Дослідниками різних країн встановлено, а практикою підтверджено, що рівень розвитку мовлення дітей знаходиться у прямій залежності від ступеня сформованості тонких рухів пальців рук.

Як правило, якщо рухи пальців розвинуті відповідно до віку, то і мовленнєвий розвиток дитини знаходиться у межах вікової норми.

Тому тренування рухів пальців і кисті рук являється важливим фактором, який стимулює мовленнєвий розвиток дошкільників з вадами слуху, який сприяє покращенню артикуляційних рухів, підготуванню кисті руки до письма і, що не менш важливо, потужним засобом, який підвищує працездатність кори головного мозку, стимулює розвиток мислення дитини. Невипадково вправи для пальців у Японії починають виконуватись з 3-4 місяців.

Роботу по розвитку рухів пальців і кисті рук слід проводити систематично по 2-5 хвилин кожного дня.

Спочатку діти відчувають утруднення при виконанні багатьох вправ, тому відпрацьовувати їх треба поступово. Спочатку вправи виконуються пасивно, за допомогою дорослих у повільному темпі. Темп і кількість повторів поступово збільшується. Поступово можна виконувати вправи з вимовою нескладних віршиків. (Додаток № 3).

Позитивний вплив на розвиток рухів кистей і пальців рук чинить самомасаж, а також заняття образотворчою діяльністю (ліпленням, малюванням, аплікацією) і ручною працею (виготовлення предметів з паперу, картону, дерева, тканини, ниток, каштанів, жолудів, соломи і т. ін.).

Особливе місце в розвитку тонкої моторики займає систематична праця з ножицями (різання по контуру, вирізування предметів по контуру «на око»).

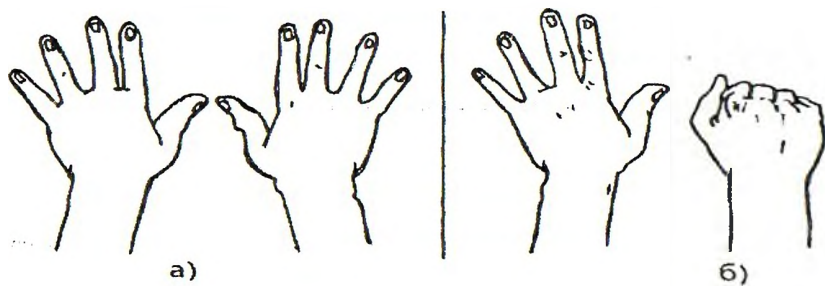
КОМПЛЕКС ВПРАВ ПАЛЬЧИКОВОЇ ГІМНАСТИКИ

(вправи виконуються від 5 до 10-15 разів)

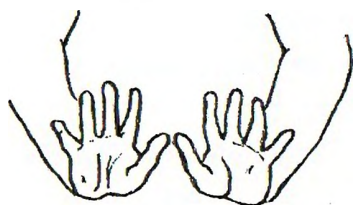
1. Стискання і розтискування пальців обох рук одночасно, потім по черзі (руки вперед, угору чи в сторони) (мал.1 а, б).
2. Вигинання та прогинання кистей рук одночасно, потім по черзі (мал.2 а, б).
3. Вправа із «замком» (пальці переплетені, долоні стиснуті): стискання долонь, повороти, нахили ліворуч-праворуч, розтискування пальців, не розчіплюючи «замка» -- «сонячні промені» (мал.3 а, б).

4. Вправи із зімкнутими долонями з переборюванням опору: нахили ліворуч-праворуч, вперед-назад (руки перед грудьми), розведення кистей у сторони, не розмикаючи зап'ясть (руки витягнуті уперед) (мал.4 а, б, в, г).
5. «Ножиці» – розведення пальців у сторони і зведення разом спочатку однієї, потім іншої руки, потім обох рук разом (мал. 5).
6. «Кігтики» – сильне напівзгинання і розгинання пальців (мал. 6).
7. Натискання долонею однієї руки на зімкнуті пальці іншої, переборюючи опір (мал. 7).
8. Прогинання долоні однієї руки напівзігнутих кулаком іншої з переборюванням опору (мал. 8).
9. Оберти великих пальців (пальці, окрім великих, зчеплені у замок), потім сильно стискати подушечки великих пальців (мал. 9).
10. «Пальчики вітаються» – торкання подушечок пальців з великим пальцем (правої руки, лівої, двох одночасно).
11. «Пальчики вітаються» – торкання по черзі подушечок пальців правої і лівої руки (великий з великим, вказівний з вказівним і т.п.), (мал. 10), а потім «міцне рукостискання» – натискання подушечок пальчиків.
12. Згинання і розгинання пальців по черзі, починаючи з мізинця, потім з великого, в кулак (однієї руки, іншої, обох одночасно) (мал.11 а, б).
13. «Кулак-кілець» – пальці однієї руки стискаються в кулак, а пальці іншої по черзі з великим утворюють кілець, потім положення рук змінюється.
14. «Кулак-долоня» – руки витягнуті вперед на рівні грудей. Одна рука стискається у кулак, інша розгорнутою долонею вниз, потім положення рук змінюється.

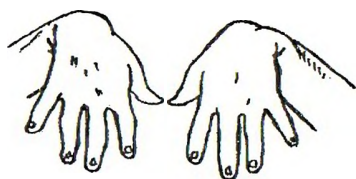
МАЛЮНКИ ДО ПАЛЬЧИКОВОЇ ГІМНАСТИКИ

мал. 1

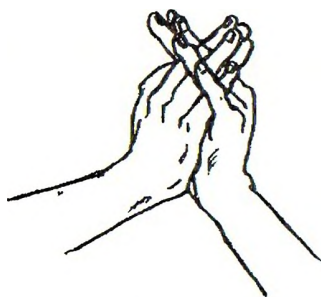
мал. 2 (а)

мал. 2 (б)

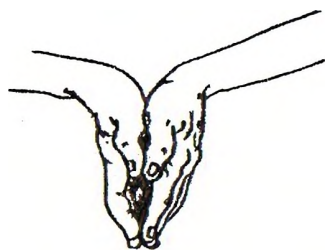
мал. 3 (а)

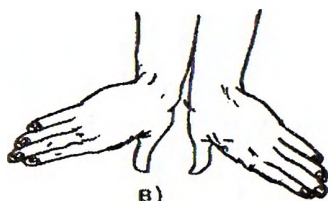
мал. 3 (б)

мал. 4 (а)

мал. 4 (б)

в)

мал. 4 (в)

г)

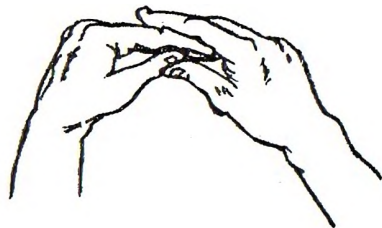
мал. 4 (г)

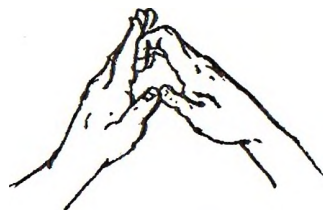
мал. 5

мал. 6

мал. 7

мал. 8

мал. 9

мал. 10

мал. 11 (а)

мал. 11 (б)

ВПРАВИ ПАЛЬЧИКОВОЇ ГІМНАСТИКИ ЗА СТОЛОМ

1. Вільне плескання кистями рук по столу по черзі і одночасно.
2. Вільне постукування пальцями по столу обома руками і по черзі.
3. Почергове піднімання і опускання пальців (кисті рук лежать на столі):
правої руки, лівої руки, обох рук одночасно.
4. Імітація гри на піаніно.
5. Розведення пальців урізноміч і зведення разом (долоні на столі).
6. «Бігають чоловічки» (вказівний і середній пальці правої, потім лівої,
потім обох рук).
7. «Футбол» – забивання шариків, паличок одним, двома пальцями.

8. Почергова зміна положення рук «Кулак – долоня – ребро». Виконується спочатку правою, потім лівою, потім двома руками разом. Порядок рухів змінюється.
9. Натискання почергово подушечками пальців на поверхню стола. Виконується спочатку однією, потім іншою, а після цього обома руками одночасно.
10. Постукування почергово подушечками пальців по столу однією, другою рукою, а потім обома руками одночасно.

САМОМАСАЖ КИСТЕЙ І ПАЛЬЦІВ РУК

1. Натискання сильно стиснутими чотирма пальцями однієї руки на основу пальців іншої руки (мал. 1). Потім положення рук змінюється.
2. Розтирання долонь шестигранним олівцем з поступовим збільшенням зусиль (мал. 2).
3. Розтирання долонь рухами вверх-вниз (мал. 3).
4. Розтирання бокових поверхонь зціплених пальців (мал. 4).
5. Розминання, потім розтирання кожного пальця уздовж, потім уперек (мал. 5).
6. Грецький горіх положити між долонями, робити кругові рухи, поступово збільшуючи натиск і темп. Можна виконувати вправу з двома грецькими горіхами, перекачуючи один через інший, однією рукою, потім іншою (мал. 6).
7. Масажуючі рухи «фарбуємо підлогу» (мал. 7).
8. Натискання тупим олівцем на больові точки долоні, потім обертання олівця вправо, вліво.
9. Розминання кисті правої руки пальцями лівої і навпаки, потім почергове розтирання.

МАЛЮНКИ ДО САМОМАСАЖУ КИСТЕЙ І ПАЛЬЦІВ РУК

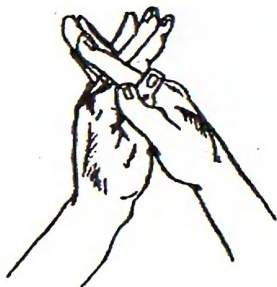
мал. 1

мал. 2

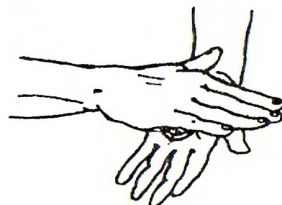
мал. 3

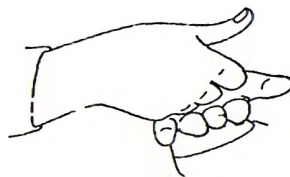
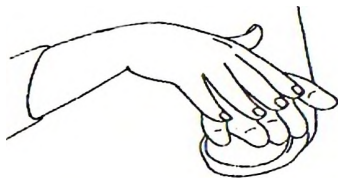
мал. 4

мал. 5

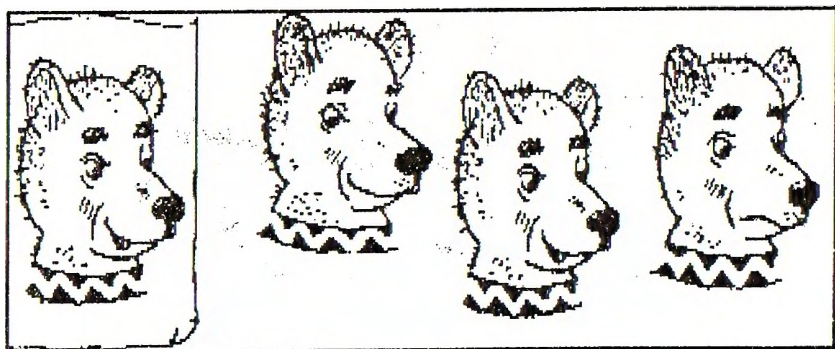
мал. 6

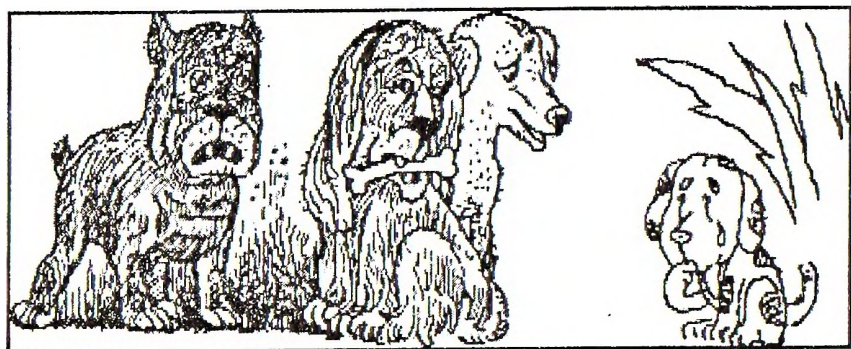
мал. 7

ДОДАТОК № 1

1. Знайди ведмедика Мишка, який загубив свою фотокартку.

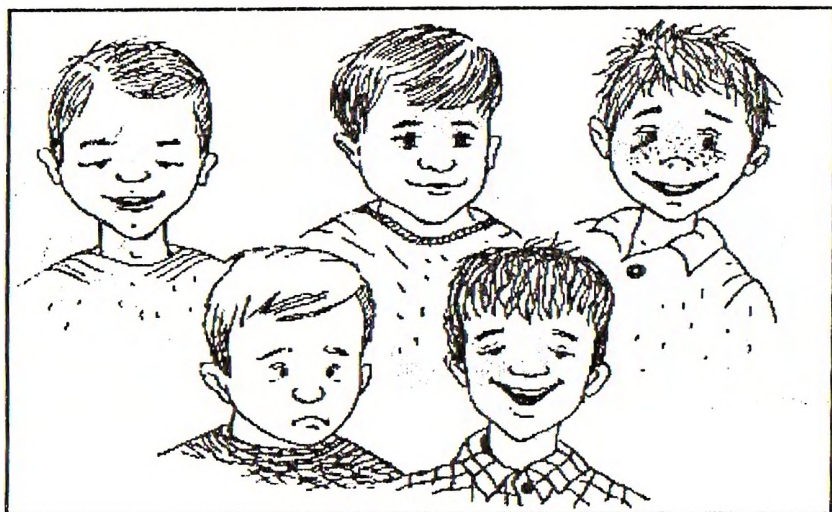
2. З ким з цих собак хотіло б подружитися щеня?

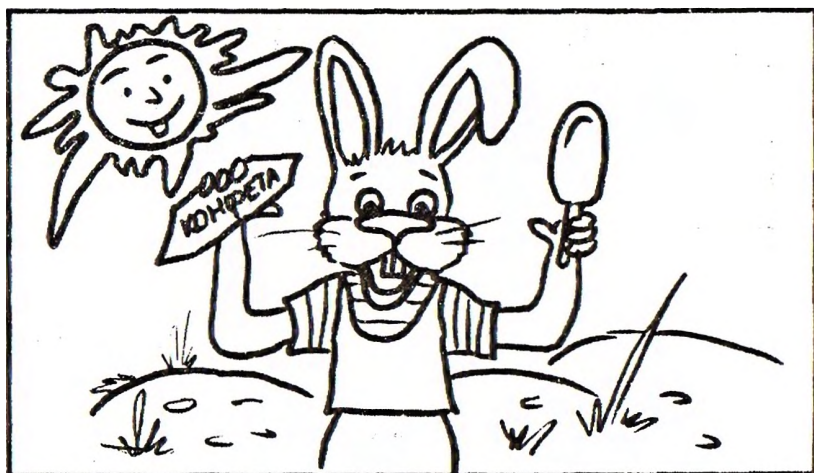
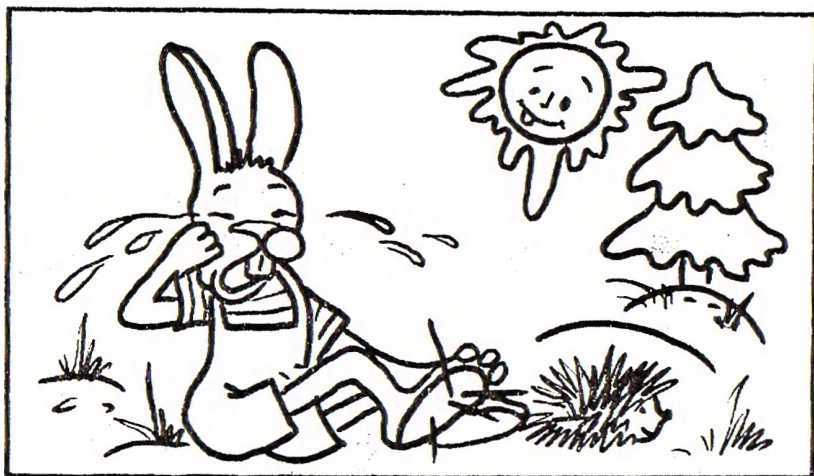
3. Хто тут найвеселіший?

4. Хто тут зайвий? Чому?

5. Роздивись малюнки. Який настрій у Зайчика? Чому?

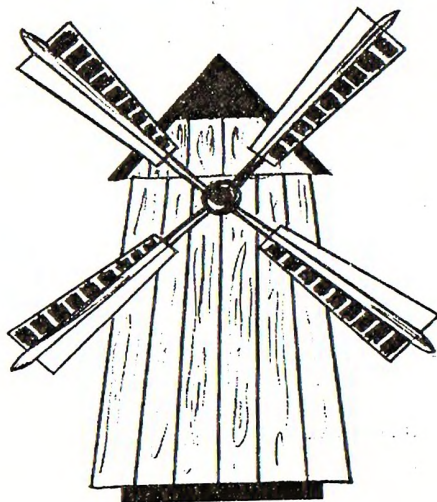

6. Подивись на малюнки. Де хлопчику весело, а де сумно? Домалюй обличчя.

ДОДАТОК № 2

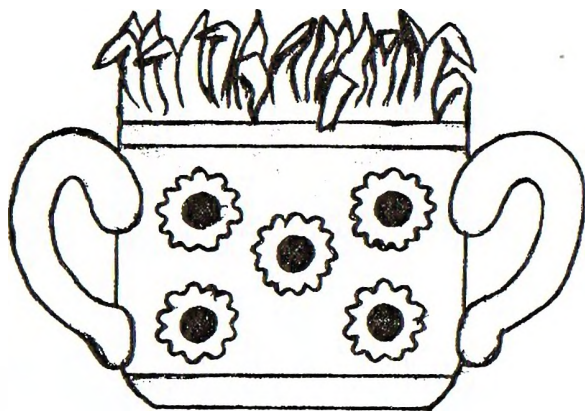
1. Млин із рухливим вітряком.

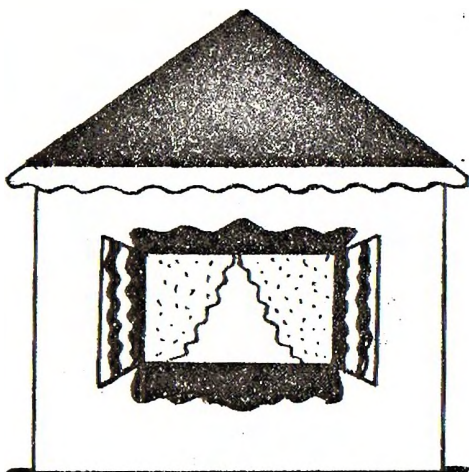
2. Дерево з рухливим листям.

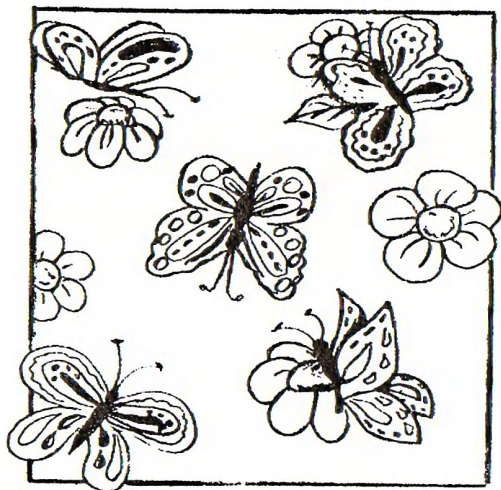
3. Чашка з рухливою парою.

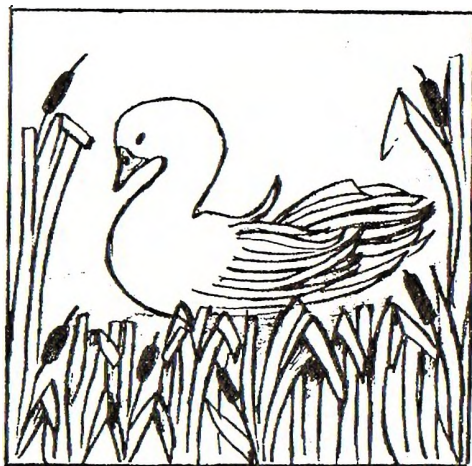
4. Будиночок із рухливими завісками.

6. Метелики з рухливими крильцями.

6. Либідь у ставку з рухливим пір'ям та очеретом.

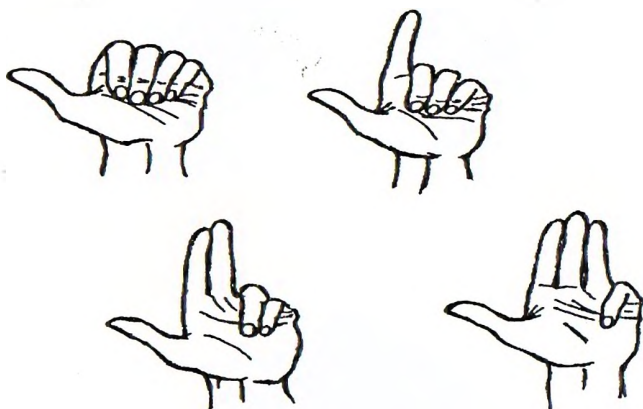

ДОДАТОК № 3

Пропонуємо пальчикові вправи з одночасним читанням віршиків:

Наш малюк

Оце́й пальчик є дідусь,
Оце́й пальчик є бабуся,
Оце́й пальчик є татусь,
Оце́й пальчик є ма́муся
А це́й пальчик – на́ш ма́люк.

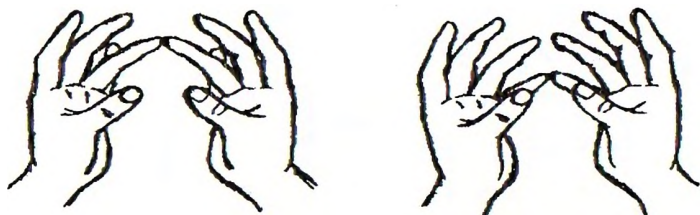

Гойдаємо човник

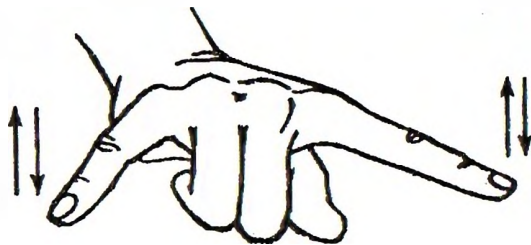
Довго човник це́й гойдався,
Вітер стих, він в порт подався.

Пальчики вітаються
Я вітаюся завжди –
Вдома і на вулиці
Навіть «Добрий день» кажу
Я сусідній курочці.

Жук
Я веселий майський жук.
Знаю всі садки навкруг,
Над калюжками кружу,
Звуть мене Жу – жу – жу -- жу.

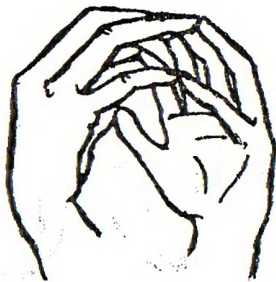
Комарик

*Злий комарик, не кусай!
Я побігла, прощавай.*

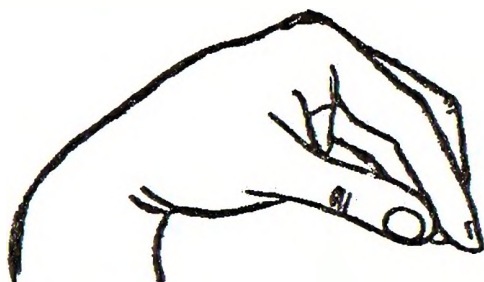

Кулька

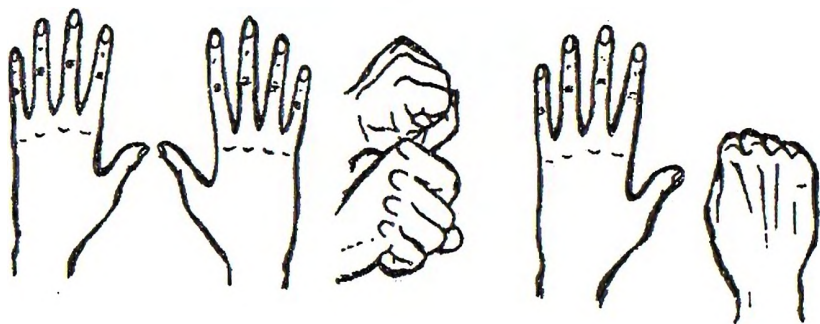
*Надувайся, кулько, більше!
Краще щічки роздувай!
І пограйся з нами довше,
До хмаринок долітай!*

Курочка п'є воду
Наша курочка гуляла,
Траву зелену щипала.
Та пила водичку
Прямо із кринички.

Долонька-кулак
Хочеш теж? Виконуй так:
То долонька, то кулак.

Веселий оркестр

*Котик грає на баяні,
Зайчик наш – на барабані.
Ну, а Ведмедик на трубі
Тисніть кнопочки собі.
Якщо станеш помагати,
Разом будемо ми грати.*

Дітям пропонується імітувати руками гру на музикальних інструментах: баяні, барабані, трубі, тощо.

Сонце

*Сонце рано встало,
Усіх діток приласкало.*

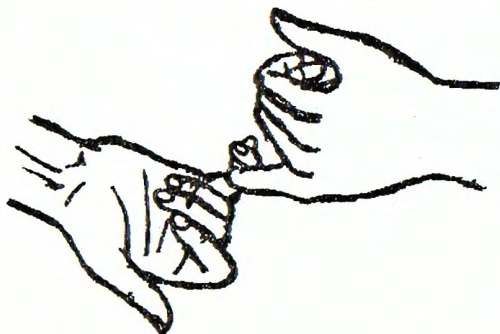
Черепашка

*Ніжка, ніжка, ну, скоріше,
Рухай хаткою сильніше.*

Гачки

*Міцно тримати дружка
Допоможуть два гачка.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика. – М.: Владос, 2001. – 304 с.
2. Коноваленко В.В., Коноваленко С.В. Артикуляционная, пальчиковая гимнастика и дыхательно-голосовые упражнения. Приложение к комплекту тетрадей для закрепления произношения звуков у дошкольников. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2005. – 16 с.
3. Микляева Н.В., Полозова О.А., Родионова Ю.Н. Фонетическая и логопедическая ритмика в ДООУ: Пособие для воспитателей и логопедов. – М.: Айрис-пресс, 2006. – 112 с.
4. Пельмская Т.В. Шматко Н.Д. Формирование устной речи дошкольников с нарушенным слухом. – М.: Владос, 2003. – 224 с.
5. Речицкая Е.Г., Пархалина Е.В. Готовность слабослышащих дошкольников к обучению в школе: Учебное пособие для студентов ВУЗов. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2000. – 192 с.
6. Савина Л.П. Пальчиковая гимнастика для развития речи дошкольников: Пособие для родителей и педагогов. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 44 с.
7. Тимофеева Е.Ю., Чернова Е.И. Пальчиковая гимнастика: Пособие для занятий с детьми дошкольного возраста. – СПб.: КОРОНА принт; М.: Бином-Пресс. 2006. – 128 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо використання лицевих, артикуляційних,
дихальних вправ та розвитку дрібної моторики
у дошкільників з вадами слуху

Укладачі: К. І. ВАСИЛЬЄВА
Н. О. КОЗАЧЕК

Відповідальний за випуск: Субота П.П. - д.б.н., професор,
зав. кафедри валеології ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Комп'ютерна верстка: Величко С.А.
В авторській редакції

Підписано до друку 03.06.2009 р. Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Сут. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк. арк. 2,0. Обл.-вид арк. 1,2.
Замовлення № 11/06.09. Тираж 100 прим. Ціна договірна.

Віддруковано ПП «Євромедія»

*Свідоцтво Державного комітету телебачення
і радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції, серія ХК № 149 від 25.08.2005 р.*